Jaarverslag Verantwoord Beleggen 2021

Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten

Inhoudsopgave

Voorwoord 3

Kernpunten 2021 4

Ontwikkelingen 2021 5

Vooruitblik 2022 6

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB) 7

Bevorderen van een klimaatneutrale economie 12

Stimuleren van goede gezondheid & welzijn 22

Inzicht en uitsluitingen om andere negatieve effecten te voorkomen 26

Bijlage 27

Voorwoord

Geachte lezer,

Sinds 2018 is maatschappelijk verantwoord beleggen bij StiPP gebaseerd op de grondslagen van de Verenigde Naties over mensenrechten, arbeid, milieu en anticorruptie. Mede naar aanleiding van het deelnemersonderzoek is het beleid verder ontwikkeld met de introductie van ESG 'best in class', groene obligaties, de VN Sustainable Development Goals (SDG) en vooral het thema klimaat.

Thans is verantwoord beleggen diep geïntegreerd in de beleggingsovertuigingen en het beleggingsbeleid van ons pensioenfonds. StiPP gelooft niet alleen in de maatschappelijke doelstellingen van verantwoord beleggen, maar ook in de financiële toegevoegde waarde, bijvoorbeeld inzake risicomanagement.

Dit jaarverslag biedt een feitenrelaas en overzicht van de activiteiten en ontwikkelingen in 2021 en ook een vooruitblik naar 2022. In de bijlages vindt u de uitsluitingslijst, het stembeleid en de dialoog van StiPP nader gespecificeerd.

Er is in 2021 aantoonbaar progressie gemaakt, maar er is ook nog veel te doen, niet in de laatste plaats door de aangescherpte Europese wet- en regelgeving die vanaf 2023 van kracht wordt.

Volg de laatste ontwikkelingen van het verantwoord beleggingsbeleid van StiPP op de website. Wij wensen u veel leesplezier.

Namens het bestuur,
Erwin Bosman, onafhankelijk voorzitter

Kernpunten 2021

Verlagen CO_2 uitstoot van beleggingen

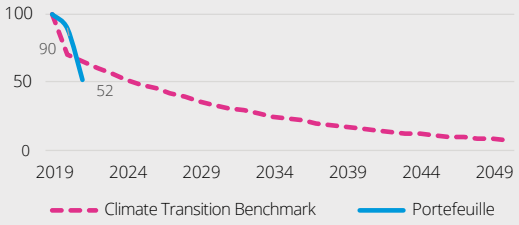

Relatieve CO_2 voetafdruk is met 42% gedaald ten opzichte van vorig jaar.

Focus op SDG 3, 7 & 13 impact

StiPP focust zich als onderdeel van haar ESG beleid op het maken van positieve impact op de bovenstaande SDG's.

Wij beleggen niet in

Totaal belegd vermogen

€ 2,4 miljard

In bijlage III is een volledig overzicht van de beleggingen van het pensioenfonds opgenomen.

Ontwikkelingen 2021

Het bestuur van StiPP heeft in 2021 stappen gezet in het aanscherpen van haar MVB-beleid. Diverse implementatiemogelijkheden zijn onderzocht en er is een aantal keuzes gemaakt ten behoeve van de verdere verduurzaming van de portefeuille. De beleggingen zijn verder verduurzaamd door een eerste stap in de integratie van door het pensioenfonds geselecteerde SDG's binnen Europese aandelen. Daarnaast speelde in 2021 de implementatie van de Europese SFDR-verordening een grote rol.

Klimaatdoelstelling

Het pensioenfonds heeft besloten om de 'Climate Transition Benchmark' na te streven. Dat wil zeggen dat er initieel een forste (30%) reductie van de CO_2-uitstoot van de beleggingen wordt nagestreefd, met een jaarlijkse reductie van de uitstoot in lijn met het Klimaatakkoord. Gedurende 2021 zijn vervolgstappen genomen om de beleggingen in lijn te brengen met deze doelstelling. Zo is er een transitie geweest om een deel van de Europese aandelen om te zetten naar een meer duurzame variant en is bekeken of deze aanpak ook voor beursgenoteerde aandelen in andere regio's kan worden toegepast.

Wet- en regelgeving en/of maatschappelijke initiatieven

Het fonds heeft te maken met ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving en/of maatschappelijke initiatieven waar StiPP zich aan gecommitteerd heeft. Begin 2021 is de eerste stap van de Europese verordening SFDR uitgevoerd. Deze wet schrijft voor hoe het pensioenfonds informatie over duurzaamheid moet delen met (nieuwe) deelnemers. StiPP heeft zich geclassificeerd als een 'artikel 8' regeling conform deze wet.
Dit wil zeggen dat duurzaamheid is geïntegreerd in de beleggingen. Komend jaar zal worden gewerkt aan de rapportageverplichting die volgt uit deze wet en per 2023 moet worden uitgevoerd.

Landenbeleid

Binnen opkomende landen hebben we regelmatig te maken met discussies over controversiële gedragingen. Denk aan de recente aandacht voor de behandeling van Oeigoeren door de Chinese overheid, maar ook de arbeidsomstandigheden in Qatar bij de voorbereiding van het WK voetbal. StiPP is van mening dat er een beleidskader nodig is om landen gestructureerd en zo objectief mogelijk te beoordelen op duurzaamheid. Daarom is gedurende 2021 een landenbeleid opgesteld en toegevoegd aan het MVB beleid van StiPP. In 2022 zal dit landenbeleid verder aangescherpt worden waar mogelijk.

Aandelen ontwikkelde landen

In 2021 heeft het fonds gekeken of de beleggingscategorie aandelen in ontwikkelde landen nog voldoende aansluit bij het aangescherpte MVB-beleid. Als gevolg zijn er nieuwe beleggingsfondsen onderzocht die volledig voldoen aan de nieuwe MVB-ambitie en het MVB-beleid. Een transitie naar een beter bij het beleid aansluitend fonds zal plaatsvinden in 2022.

Vooruitblik 2022

Per begin 2022 is de categorie aandelen ontwikkeld in lijn gebracht met het vernieuwde MVB-beleid van het fonds, door te beleggen in passief beheerde beleggingsfondsen waarin een best-in-class aanpak wordt gecombineerd met een additionele reductie van CO_2-voetafdruk door vermindering van belangen in CO_2-emittenten. Ook wordt via deze fondsen aandacht besteed aan specifieke thema's en SDG's (3 – Goede gezondheid en Welzijn, 7 – Betaalbare en Duurzame Energie en 13 – Klimaat).

In 2022 staan evaluaties van de categorieën aandelen opkomende markten, hoogrentende obligaties (EMD) en bedrijfsobligaties op de agenda. Hierbij zal StiPP expliciet aandacht besteden aan de aansluiting van de implementatiemogelijkheden bij het MVB beleid van StiPP. Daarnaast zal in 2022 verder onderzocht worden of er mogelijkheden zijn om aandacht voor goede arbeidsomstandigheden onderdeel te maken van het beleggingsbeleid van StiPP. Ook zal StiPP de voortgang monitoren ten aanzien van de gewenste aansluiting bij de Climate Transition Benchmark.

Naast bovenstaande zal StiPP wederom verdere aandacht besteden aan hoe te voldoen aan de eisen op het gebied van de SFDR-verordening en Taxonomie.

Ontwikkelingen na balansdatum (31-12-2021)

In het eerste kwartaal van 2022 is Rusland op gewelddadige wijze Oekraïne binnengevallen. Daarmee is een oorlog gestart die tot op heden voortduurt. Deze gebeurtenis is van invloed geweest op de beleggingen in Rusland van StiPP. Rusland is vanaf eind maart verwijderd uit veel opkomende landen indices, wat betekent dat StiPP binnen de beleggingscategorie 'aandelen opkomende landen' en 'Emerging Market Debt' niet meer zal beleggen in Russische aandelen en obligaties.

StiPP heeft medio 2022 het deelnemersonderzoek 2022 afgerond, waarbij ook aandacht is besteed aan het MVB beleid. De uitkomsten daarvan zullen nader worden besproken in het 2022 jaarverslag.

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB)

StiPP belegt het vermogen maatschappelijk verantwoord, in de overtuiging dat dit maatschappelijk en financiële risico's verlaagt en niet ten koste gaat van financieel rendement. Het MVB beleid van StiPP wordt gestuurd door de Global Compact grondslagen van de Verenigde Naties, waarop zowel het uitsluitingsbeleid, de dialoog en het stembeleid zijn gebaseerd. Waar mogelijk wordt het vermogen ingezet om een bijdrage te leveren aan verduurzaming van de maatschappij.

De MVB ambitie van StiPP

StiPP streeft ernaar om (potentiële) negatieve impact op samenleving en milieu te identificeren, te verminderen en te voorkomen. Hierbij wordt prioriteit gegeven aan de meest materiële onderwerpen – zoals de opwarming van de aarde – op basis van schaal, reikwijdte en onomkeerbaarheid. Per 2050 dienen alle beleggingen klimaatneutraal zijn, in overeenstemming met het door de financiële sector ondertekende klimaatakkoord. StiPP implementeert het thema klimaat door middel van het meten van de CO_2 voetafdruk en daarbij de Climate Transition Benchmark als graadmeter te hanteren. Daarnaast wil StiPP een positief maatschappelijk rendement realiseren.

Het pensioenfonds wenst bovendien een belangrijke bijdrage te leveren aan de Verenigde Naties Sustainable Development Goals (SDG's):

- SDG 3: Goede Gezondheid & Welzijn; en
- SDG 13: Klimaatactie aangevuld met SDG 7: Betaalbare & Duurzame Energie.

Sustainable Development Goals

*De United Nations Sustainable Development Goals (SDG's) bestaat uit **17 doelen (thema's) die de wereld in 2030 tot een betere leefomgeving moeten maken**. Deze doelen zijn gericht op onder meer armoedebestrijding, toegang tot gezondheidszorg, onderwijs, duurzame energie en klimaatverandering.*

Concreet heeft het pensioenfonds haar MVB-overtuigingen als volgt in het beleggingsbeleid vertaald:

- StiPP gelooft dat bedrijven die in de bedrijfsvoering rekening houden met ESG-maatstaven op de lange termijn betere resultaten behalen dan bedrijven die dat niet doen
- StiPP is zich bewust van de invloed die zij als belegger kan uitoefenen en ziet het als haar maatschappelijke verantwoordelijkheid om hier bewust invulling aan te geven
- De MVB-impact is onderdeel van de besluitvorming bij beleggingsbeslissingen en het beleggingsproces
- StiPP voert een uitsluitingenbeleid en engagementbeleid waarover verantwoording wordt gegeven en waar het fonds op aanspreekbaar is
- Beleggingen worden gescreend op internationale normen en waarden
- StiPP heeft aandacht voor de mogelijke negatieve consequenties die een (te) strikt ESG-beleid kan hebben op de omvang van het 'belegbaar' universum, het kostenniveau en het rendement en risico

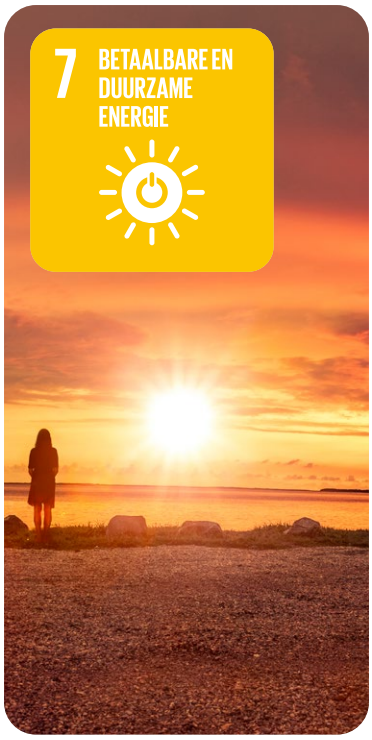

Een goed ondernemingsbestuur als basis om maatschappelijk verantwoord te beleggen

Goed ondernemingsbestuur is de basis van maatschappelijk verantwoord beleggen. StiPP spreekt daarom ook met de uitvoeringspartners en externe vermogensbeheerders van de beleggingsportefeuille over een maatschappelijk verantwoorde uitvoering, passend bij de ambitie en het beleid van het pensioenfonds. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van stemrecht bij ondernemingen en de dialoog aangegaan.

Wat is goed ondernemingsbestuur?
Er is bij een bedrijf sprake van goed ondernemingsbestuur ***als het bedrijf goed, efficiënt en verantwoord geleid wordt*** *en er tegelijkertijd verantwoording over het gevoerde beleid afgelegd wordt aan alle belanghebbenden waaronder de eigenaren (in ons geval het pensioenfonds), werknemers, afnemers en de samenleving als geheel.*

Goed ondernemingsbestuur begint bij het pensioenfonds zelf

StiPP beschikt over beleidskaders waarin staat hoe het pensioenfonds functioneert en hoe en op welke manier evaluatie plaatsvindt. Dit is vastgelegd in de statuten en het bestuursreglement. Een integere en beheerste bedrijfsvoering vormt daarbij de rode draad.

StiPP evalueert het MVB-beleid elk jaar. Aan de hand van deze evaluatie bepaalt StiPP of het beleid en de voorgenomen ontwikkelingen aansluiten bij de verwachting en ambities van de alle belanghebbende of dat aanscherping wenselijk is. Hierbij maakt het bestuur gebruik van de input vanuit de deelnemer en het verantwoordingsorgaan.

De deelnemer

Draagvlak voor het beleid wordt steeds belangrijker. Er vindt regelmatig afstemming plaats tussen het pensioenfonds en haar deelnemers. Dit verhoogt het draagvlak voor het MVB-beleid. StiPP vraagt iedere drie jaar de mening over MVB van de deelnemer, aan de hand van een representatief en onafhankelijk deelnemersonderzoek.

Het bestuur

Het algemeen bestuur heeft de verantwoordelijkheid voor het MVB-beleid en de uitvoering. Het uitvoerend bestuur draagt de verantwoordelijkheid voor de beleidsontwikkeling en het bewaken van de voortgang. Minimaal twee keer per jaar bespreekt het bestuur het MVB-beleid en de implementatie. Aan bod komen de volgende onderwerpen:

- keuzes hoe StiPP MVB implementeert;
- updates omtrent nieuwe MVB-mogelijkheden.

Het verantwoordingsorgaan

Minimaal één keer per jaar spreekt het bestuur met het verantwoordingsorgaan van StiPP over het gekozen beleid en de uitvoering van het beleid (verantwoording).

Goed ondernemingsbestuur bij uitvoeringspartners en vermogensbeheerders

Het fonds beoordeelt of het MVB-beleid van haar uitvoeringspartners en vermogensbeheerders al dan niet van het MVB-beleid van het fonds afwijkt. Bij een nieuw aan te stellen partij wordt dit expliciet in de beoordeling meegenomen.

StiPP heeft gesprekken gevoerd met de externe vermogensbeheerders die het pensioenvermogen beheren. Doel van de gesprekken was om te beoordelen of het MVB-beleid dat zij voeren in lijn is met internationale standaarden. Bijlage I van dit MVB-jaarverslag bevat een tabel met de resultaten van de dialogen. Vervolgstap is om te monitoren dat de beheerders de richtlijnen naleven.

Goed ondernemingsbestuur in de beleggingsportefeuille

StiPP stimuleert goed ondernemingsbestuur binnen haar beleggingen door middel van de volgende activiteiten:

- als betrokken aandeelhouder via het uitbrengen van stemmen en het voeren van de dialoog met bedrijven waar het in belegt;
- door bedrijven met goed ondernemingsbestuur te belonen door er (meer) in te beleggen of minder te beleggen in bedrijven met een minder goed ondernemingsbestuur;

Invloed door te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen

Bij het uitbrengen van de stemmen zijn langetermijnwaardecreatie en de duurzaamheidsdoelstellingen belangrijk. Het pensioenfonds wil aanzetten tot goed ondernemingsbestuur (bijvoorbeeld het voeren van een rechtvaardig beloningsbeleid) en milieu- en klimaat, arbeidsomstandigheden en mensenrechten bevorderen door het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen.

De tabel in de bijlage II geeft de details weer over hoe vaak namens het pensioenfonds gestemd is door de beleggingsfondsen waarin het pensioenfonds participeert in 2021 en op welke manier dit is gedaan.

Er zijn diverse redenen waarom de beheerders tegen de voorstellen van het management van bedrijven hebben gestemd. Deze stemmingen betreffen vaak zaken als overnamebeschermingen, reorganisaties, vergoedingen van het management en aandelenuitgiften. Daarnaast is relatief vaak tegen voorstellen gestemd van andere aandeelhouders die een negatieve impact zouden hebben op het milieu of minder passend zouden zijn bij goed ondernemingsbestuur.

Managementvergoeding L'Oréal

In 2021 heeft L'Oréal SA, producent van persoonlijke verzorgingsproducten, goedkeuring gevraagd aan aandeelhouders voor het vergoedingsbeleid voor een per mei 2021 in dienst getreden voorzitter van het bestuur en de CEO. Northern Trust, de externe vermogensbeheerder van het pensioenfonds, heeft hier op tegengestemd. De vergoedingen zoals gepresenteerd in het beleid zijn niet marktconform bevonden. Een belangrijk aandachtspunt was dat de CEO een vergoeding zou krijgen bij ontslag terwijl dit niet past bij goede governance.

— Bron: Northern Trust, 2021

Meer beleggen in landen en bedrijven met een goed bestuur

Het pensioenfonds hanteert een 'best-in-class' aanpak. Met een best-in-class aanpak wordt nagestreefd alleen te beleggen in ondernemingen die goed scoren op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen waarbij goed ondernemingsbestuur een belangrijk onderdeel is.

De selectie van ondernemingen die goed scoren op MVB-gebied wordt bepaald op basis van 'ESG-ratings'.

Wat is een ESG-rating?

ESG staat voor Environmental, Social en Governance, oftewel milieu, mens en goed bestuur. De ESG-rating is een systematiek waarbij een dataleverancier (in dit geval MSCI ESG Research) bedrijven beoordeeld op hun MVB-beleid en uitvoering en een score ('rating') geeft. De score AAA is de hoogst mogelijke rating, CCC de laagst mogelijke rating.

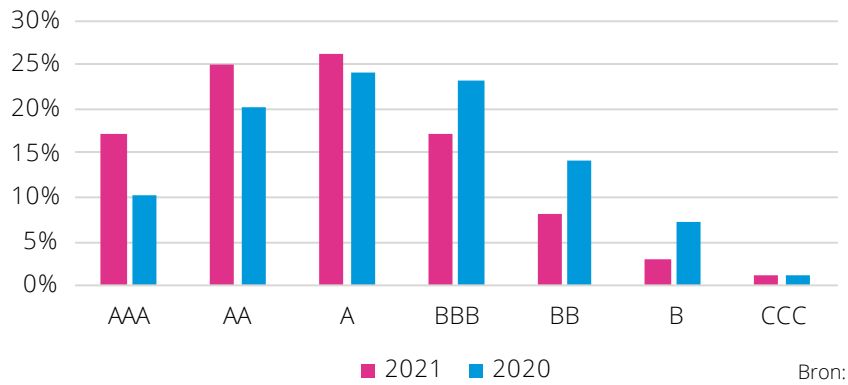

Bron: MSCI, Kempen, 2021

De staafdiagram toont dat binnen de portefeuille van StiPP nagenoeg geen beleggingen zijn in bedrijven met de laagste ESG-rating (CCC) en nauwelijks bedrijven met een 'single' B rating of lager. Ten opzichte van vorig jaar is tevens zichtbaar dat de portefeuille van StiPP duidelijke verbeterd is in termen van ESG ratings. De ESG-rating als MVB-indicator is een belangrijke bron in de keuze met welke bedrijven een dialoog te voeren. Als er geen verbetering wordt getoond, worden bedrijven met een B rating uit de portefeuille verwijderd.

Goed ondernemingsbestuur binnen de vastgoedbeleggingen

Pensioenfonds StiPP richt zich op vastgoedfondsen die een bovengemiddelde score behalen of kunnen behalen op duurzaamheid. Een benchmark die een dergelijke duurzaamheidsscore meet is de GRESB. De gedachte is dat voor verdere verduurzaming van vastgoed het juiste beleid, gekwalificeerde mensen, transparantie, systemen en meetgegevens nodig zijn. Aan de hand van de GRESB wordt ieder individueel fonds vergeleken met een groep vergelijkbare vastgoedfondsen. Zo wordt maatschappelijk verantwoord beleggen integraal meegenomen bij investeringsbeslissingen.

Wat is GRESB?

GRESB (Global Real Estate Sustainability Benchmark) is een onafhankelijke benchmark (referentie-index) die vastgoedfondsen en -portefeuilles wereldwijd beoordeelt en vergelijkt op hun duurzaamheids-prestaties. De benchmark geeft inzicht in hoe de vermogensbeheerder, of bijvoorbeeld de lokale beheerder van een winkelcentrum, omgaat met milieu, sociale en bestuur aspecten. Op basis van de GRESB-score kan het pensioenfonds een vergelijking maken tussen verschillende vastgoedbeleggingsfondsen.

Om verdere stappen te zetten in de verduurzaming van de vastgoedportefeuille heeft de fiduciair beheerder van StiPP gedurende 2021 gesprekken gevoerd met vastgoedbeheerders. Zo hebben er ook gesprekken met het Altera Vastgoed Woningenfonds plaatsgevonden.

Altera Vastgoed Woningenfonds

Gedurende 2021 is aan het licht gekomen dat Altera geen beleggersvertegenwoordiging in hun Raad van Commissarissen (RvC) heeft gepositioneerd. Daarnaast is de indruk ontstaan dat de huidige RvC onvoldoende "hands-on" is en hebben verschillende beleggers, waaronder Stipp, niet de indruk dat de RvC de belangen van de aandeelhouders voldoende behartigt.

Na het starten van de dialoog met Altera heeft het management zich bereid getoond de mogelijkheden te onderzoeken om de governance-structuur te verbeteren door een grotere vertegenwoordiging van de aandeelhouders in een bestaand of een nieuw op te richten toezichthoudend orgaan. Parallel aan dit onderzoek is in februari 2022 een enquête gehouden om de wensen van de aandeelhouders voor de governance-structuur te inventariseren om de betrokkenheid van aandeelhouders te verbeteren.

Hoewel de eerste stappen hierin gezet zijn zal de fiduciair manager namens StiPP gedurende 2022 in gesprek blijven met Altera om voortgang in de zaak te monitoren.
— Bron: Van Lanschot Kempen, 2021

Bevorderen van een klimaatneutrale economie

StiPP wil de transitie naar een klimaatneutrale economie bevorderen door een betrokken aandeelhouder te zijn, en prefereert deze aanpak boven uitsluiting. StiPP wil meer inzicht krijgen in de positieve én negatieve impact van haar beleggingen en voert op basis daarvan een effectief duurzaam beleid uit.

Door een betrokken aandeelhouder te zijn, een positieve bijdrage leveren

Het pensioenfonds is in gesprek met bedrijven om te laten weten wat het fonds belangrijk vindt en probeert het fonds te bewegen tot het realiseren van een positieve verandering. De gesprekken worden gevoerd namens het pensioenfonds zelf of namens een groep beleggers waar het pensioenfonds zich bij aangesloten heeft. Zo hebben er gedurende 2021 voor StiPP ook gesprekken met bedrijven plaatsgevonden om een klimaatneutrale economie te bevorderen.

In dialoog met BP

In 2020 heeft het Britse energieconcern BP de ambitie aangekondigd vóór 2050 CO_2 neutraal te zijn. Deze ambitie wordt ondersteund door 10 onderliggende bedrijfsdoelstellingen en tussentijdse doelstellingen. BP heeft sindsdien een gedetailleerde strategie uitgestippeld. In 2021 verlaagde BP bijvoorbeeld de prognoses voor de olieprijs op lange termijn in de jaarrekening, waardoor klimaatrisico's beter zichtbaar zijn geworden. Verder is er in 2021 aan BP gevraagd zijn CO_2-neutraal doel verder uit te breiden, zodat deze ook van toepassing is op de energieproducten die het op de markt brengt en verkoopt.

— Bron: Northern Trust Stewardship Report, 2021

Samen met anderen de dialoog voeren met ondernemingen

Het pensioenfonds is via de fiduciaire vermogensbeheerder samen met andere financiële instellingen aangesloten bij de Climate Action 100+. Via deze organisatie gaat een grote groep vermogensbeheerders en eigenaren, waaronder ook pensioenfondsen, de dialoog aan met 167 bedrijven, verantwoordelijk voor 80% van de wereldwijde industriële emissie, in CO_2-intensieve sectoren om de opwarming van de aarde te beheersen en de transitie te maken richting een klimaatneutrale economie. Hierbij is het naast het daadwerkelijk ondernemen van actie belangrijk om het bestuurlijk raamwerk en de wijze van rapportages bij bedrijven te verbeteren.

In dit kader zijn er in 2021 gesprekken gevoerd met ondernemingen zoals BP, Engie, Nissan, Ford en General motors waarin de ondernemingen werden aangemoedigd om hun doelstellingen voor het verminderen van de CO_2-uitstoot op lange, middellange en korte termijn aan te scherpen.

Climate Action 100+ in dialoog met Nissan Motors

Nissan Motors, een Japanse multinationale autofabrikant, heeft zich tot doel gesteld om tegen 2050 CO_2 neutraal te zijn voor alle activiteiten van het bedrijf en de levenscyclus van zijn producten. Het bedrijf heeft toegezegd de komende vijf jaar 17,6 miljard USD te investeren om de elektrificatie van haar producten te versnellen. Nissan Motors streeft er ook naar om 100% van alle nieuwe auto's op belangrijke markten tegen begin 2030 elektrisch te maken, wat neerkomt op een elektrificatiemix van 50% tegen 2030.
— Bron: Climate Action 100+, 2021

Inmiddels heeft 52% van de bedrijven een "net zero"-doelstelling vastgesteld voor het jaar 2050.

Echter, wanneer verder wordt gekeken dan alleen deze doelstelling voor 2050, zien we dat veel ondernemingen nog moeite hebben met het vaststellen van korte- en middellange termijn doelstellingen, het omgaan met scope 3-emissies (zie kader met uitleg op de volgende pagina) en het afstemmen van de kapitaaluitgaven om tot het scenario van 1,5°C opwarming van de aarde te komen.

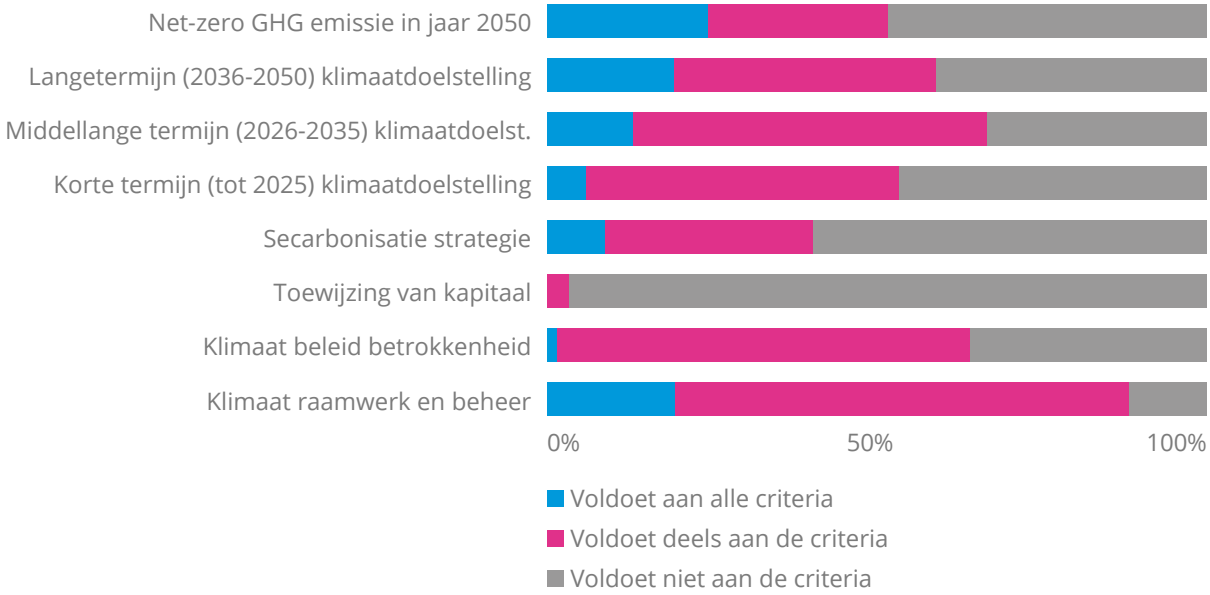

Climate Action 100+ prioriteert de dialoog met bedrijven waar een dergelijke klimaatdoelstelling en gedefinieerd pad om tot deze klimaatdoelstelling nog te komen nog onvoldoende aanwezig is zodat er sneller klimaatactie wordt ondernomen door deze bedrijven[1].

Het voorkomen van negatieve impact op het klimaat

StiPP wenst de negatieve impact van haar beleggingen op het milieu of de maatschappij of het risico op waardevermindering te vermijden of te voorkomen. Om de negatieve effecten van klimaatverandering te voorkomen richt het pensioenfonds zich op drie hoofdzaken. Het:

- Reduceren van de CO_2-uitstoot met als doel uiteindelijk klimaatneutraal te zijn;
- Inzichtelijk hebben wat de blootstelling is naar mogelijke 'stranded assets';
- Vermijden van beleggingen in CO_2-intensieve bedrijven zoals kolenmijnen.

1 Bron: Climateaction100.org, 2021

Het fonds ondersteunt de doelstelling van het Klimaatakkoord om de uitstoot van de schadelijke broeikasgassen wereldwijd terug te dringen en daarmee de gemiddelde temperatuurstijging en klimaatverandering te beperken. De grafiek rechts toont de emissie van bedrijven in de beursgenoteerde beleggingsportefeuille gedurende 2021 en hoe de portefeuille heeft gepresteerd ten opzichte van de portefeuille benchmark[2]. Hieruit blijkt dat de beleggingen van het pensioenfonds beduidend minder CO_2 hebben uitgestoten[3]. In bijlage IV is een toelichting opgenomen hoe de emissiedata tot stand zijn gekomen.

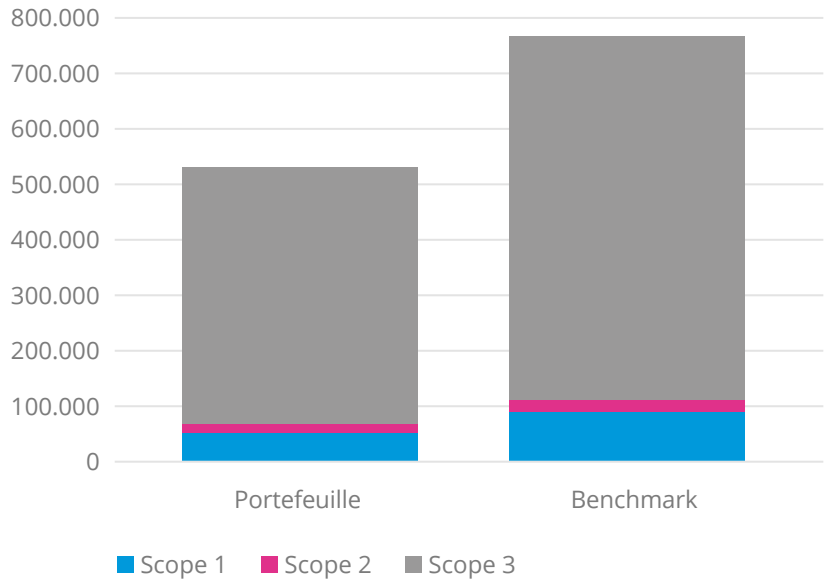

	Transparantie bedrijven		Emissie (ton CO_2)	Relatieve CO_2[4]
	Aantal/weging	**Scope 1&2**	**Incl. scope 3**	**Voetafdruk**
Portefeuille	68% / 90%	66.747	531.093	51,1
Benchmark	67% / 89%	109.430	767.092	83,8
Verschil		-39%	-31%	-39%

Wat betekent emissie scope 1, 2 & 3?

Dit zijn broeikasgasemissies die een koolstofvoetafdruk veroorzaken worden op drie manieren gemeten, afhankelijk van de manier waarop ze tot stand zijn gekomen:

- *Scope 1 emissies worden rechtstreeks door het bedrijf gegenereerd, zoals de uitlaatgassen van een luchtvaartmaatschappij.*
- *Scope 2 emissies worden veroorzaakt door de opwekking van elektriciteit of warmte die het bedrijf nodig heeft om zijn belangrijkste producten te verkopen of zijn belangrijkste diensten te verlenen.*
- *Scope 3 emissies worden veroorzaakt door de hele waardeketen, inclusief de eindgebruiker van het product gedurende zijn levenscyclus.*

2. De gehanteerde benchmarks betreffen reguliere non-ESG ('grijze') benchmarks, zoals bijvoorbeeld de reguliere MSCI World Index.
3. Het betreft de categorieën aandelen, bedrijfsobligaties en hoogrentende waarden. Bron: ISS, 2021
4. tCO2 scope 1 & 2 gerelateerd aan totaal belegd vermogen

Het klimaatakkoord gaat er vanuit dat de emissie stapsgewijs moet worden teruggebracht. Onderstaande grafiek geeft een meting van de relatieve CO_2 voetafdruk weer. StiPP heeft de ambitie om het pad van de Climate Transition Benchmark te volgen, en uiteindelijk klimaatneutraal te zijn in 2050. Uit de grafiek komt naar voren dat de beursgenoteerde beleggingsportefeuille van StiPP voldoet aan de doelstelling.

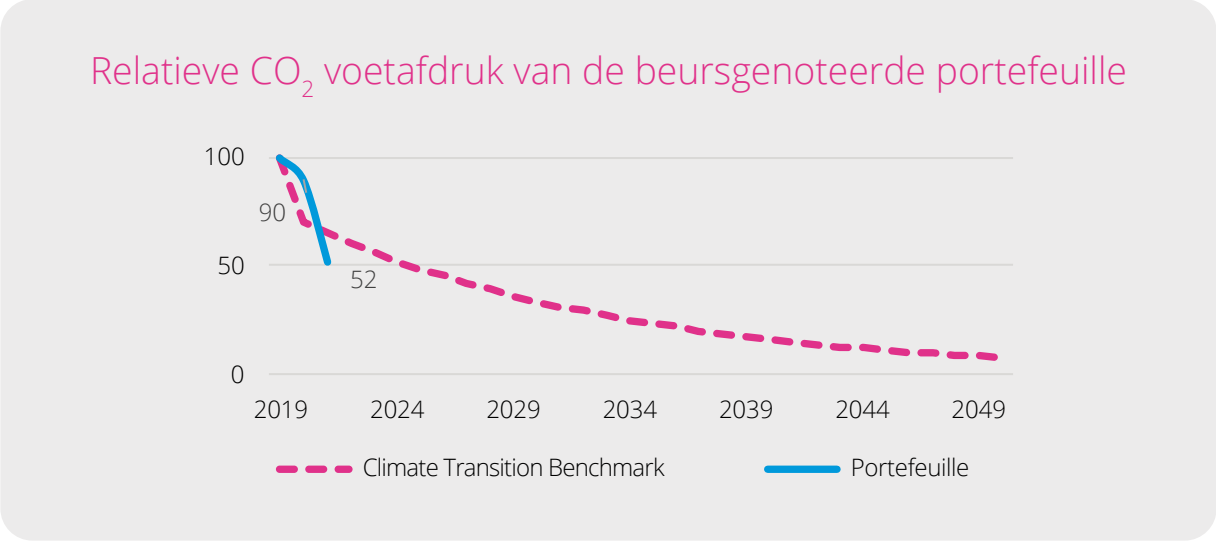

Dieper ingaande op de sectorverdeling van de portefeuille van het pensioenfonds in relatie tot de CO_2 voetafdruk toont onderstaande grafiek aan dat de voornaamste relatieve CO_2 voetafdruk afkomstig is uit de Grondstoffen, Energie en Nutsbedrijven sectoren.

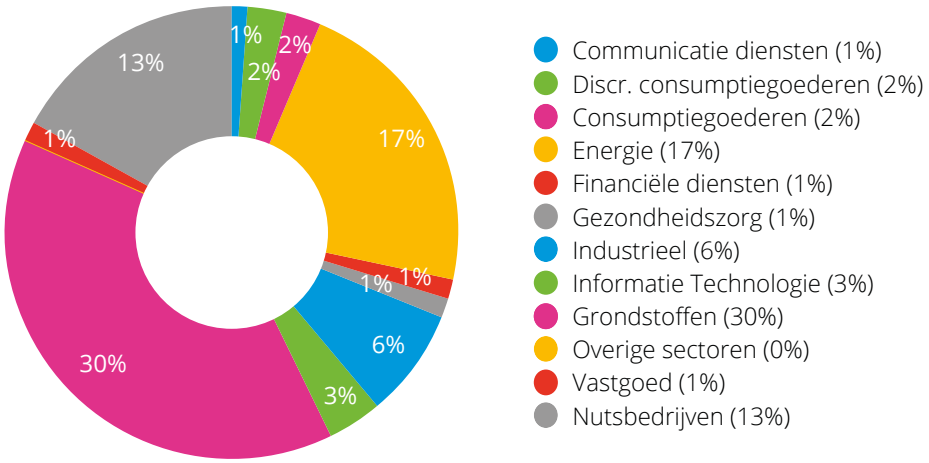

Als de klimaatdoelstellingen wereldwijd niet gerealiseerd worden, kan het aantal overstromingen, droogtes en stormen toenemen. StiPP heeft een inschatting gemaakt van de directe financiële gevolgen van dergelijke gebeurtenissen.

Onderstaande figuur geeft weer dat het mogelijke verlies in portefeuillewaarde neer komt op ca. € 16 miljoen (ongeveer 1% van de beursgenoteerde beleggingen). De berekening hiervan wordt gedaan door ISS op basis van scenario-analyse in combinatie met ondernemingspecifieke exposure data.

StiPP heeft in 2021 een ALM-studie uitgevoerd waarbij een klimaat risico-analyse tevens aan bod kwam. In de Eigen Risico Beoordeling 2021 heeft StiPP hier eveneens aandacht aan besteed. De conclusie is dat het ESG-beleid van StiPP en de wijze van financiele risicobeheersing, het fonds aanzienlijk minder kwetsbaar maakt voor klimaat-risico's.

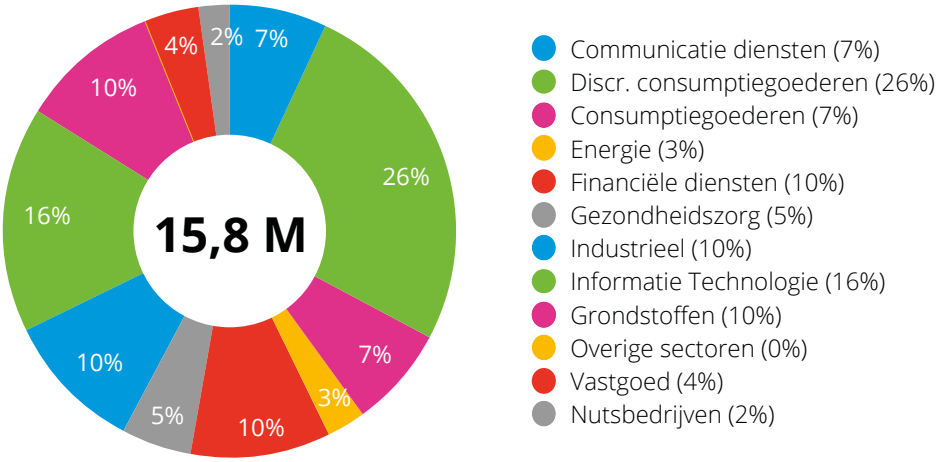

Bron: ISS, 2021

Het risico van stranded assets in kaart brengen en klimaat intensieve bedrijven vermijden

Klimaatverandering heeft negatieve maatschappelijk effecten en leidt ook tot beleggingsrisico's. Op korte termijn zal de maatschappij een energietransitie moeten doormaken die vervolgens het risico oplevert van zogenaamde 'stranded assets'.

Wat zijn Stranded Assets?
Stranded assets zijn bezittingen die vooral als gevolg van de energietransitie geen of nauwelijks waarde meer hebben. Denk aan een voorraad benzine terwijl steeds meer auto's op elektriciteit rijden of een verbod op bepaalde producten die zeer vervuilend zijn. Van het laatste is vooralsnog geen sprake in Nederland of Europa.

De meest klimaatintensieve brandstoffen, zoals kolen, komen als eerste in aanmerking om een stranded asset te worden. Daarnaast heeft het pensioenfonds gekozen in delen van de portefeuille andere ondernemingen met hoge CO_2 uitstoot uit te sluiten, zoals bij beursgenoteerde Europese aandelen. Verdere stappen op dit punt worden verwacht in 2022.

Een inschatting van welke energiebronnen er nodig zijn voor de energietransitie, en de totale fossiele brandstofreserves, is weergegeven in onderstaande figuren. Om de klimaatdoelstellingen te realiseren moeten er meer hernieuwbare energiebronnen komen. StiPP spant, mede door zich ook te focussen op SDG 7, in om hier een bijdrage aan te leveren.

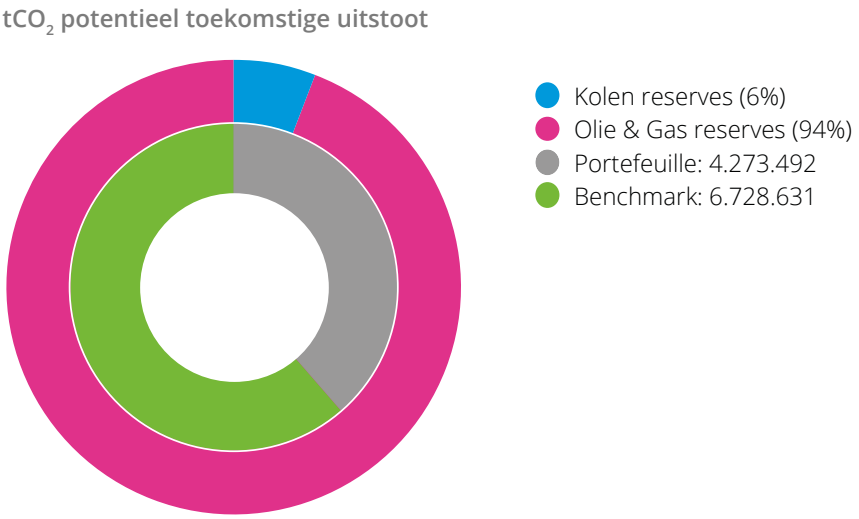

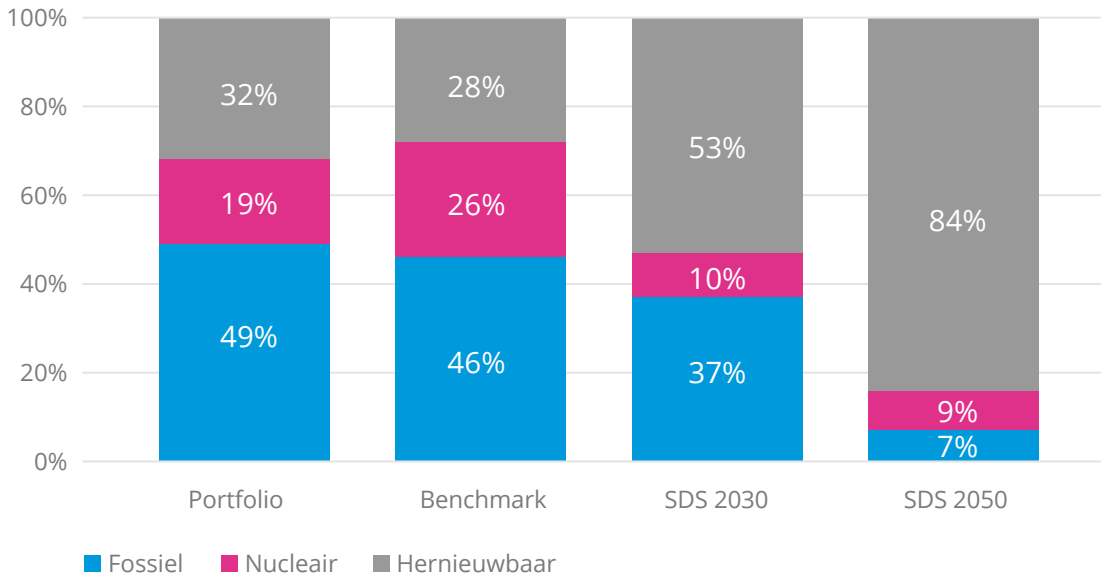

De juiste bedrijven selecteren voor het leveren van een positieve bijdrage aan klimaat

StiPP heeft de ambitie om meer in bedrijven te beleggen die een positieve bijdrage leveren op SDG's passend bij haar focus thema's Klimaat en Gezondheid & welzijn. Vanuit het thema klimaat richt StiPP zich voornamelijk op SDG 13 (Klimaatactie), aangevuld met SDG 7 (Betaalbare & duurzame Energie).

In de beursgenoteerde portefeuille van StiPP krijgen alle beleggingen in aandelen, bedrijfsobligaties en (beursgenoteerd) vastgoed een SDG Impact score. De illustratie rechts geeft met de gekleurde balk weer de laagste en hoogste SDG score in de portefeuille en per SDG de score de mediaan. Ten opzichte van de SDG impact scores van vorig jaar (-1,1 voor SDG 7 en -1,3 voor SDG 13) is voor 2021 een lichte verbetering zichtbaar in de portefeuille. Hoewel StiPP in 2021 al een aantal stappen gezet heeft in de verduurzaming van de aandelenfondsen, zijn de scores nog relatief laag. Dit is deels omdat in de berekening tevens categorieën meegenomen zijn waarin StiPP nog stappen dient te zetten op het gebied van verduurzaming zoals bedrijfsobligaties en beursgenoteerd vastgoed.

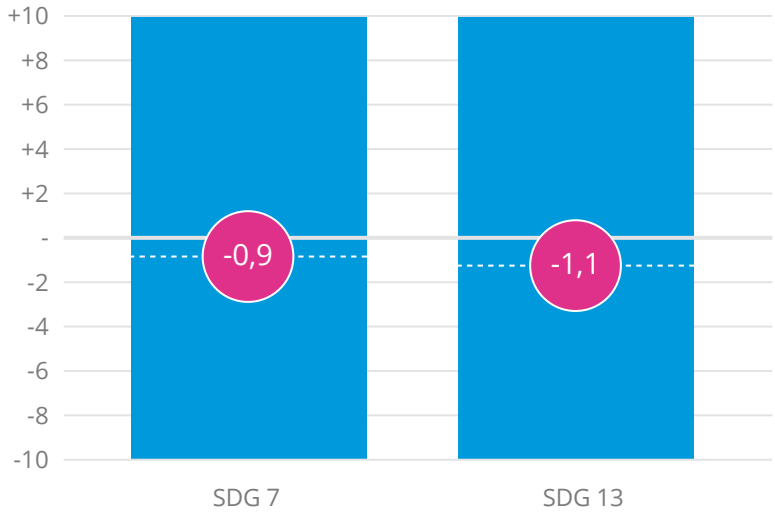

Hoe werkt een SDG Impact score?

De SDG Impact score meet de mate waarin bedrijven negatieve externe effecten van hun bedrijfs-activiteiten beheren om negatieve effecten te minimaliseren, en tegelijkertijd gebruikmaken van bestaande en opkomende mogelijkheden in hun producten en diensten om positief bij te dragen aan de SDG's.

Voor elk van de 17 SDG's wordt de impact van een bedrijf bepaald door middel van drie pijlers:

1. *de producten en diensten van het bedrijf;*
2. *de bedrijfsvoering van het bedrijf;*
3. *de betrokkenheid bij en de snelheid van reageren op controverses*

Op basis van deze drie pijlers wordt per bedrijf een score tussen -10 (sterk negatieve SDG bijdrage) tot +10 (sterk positieve SDG bijdrage) berekend.

Impact van de beleggingen op klimaat

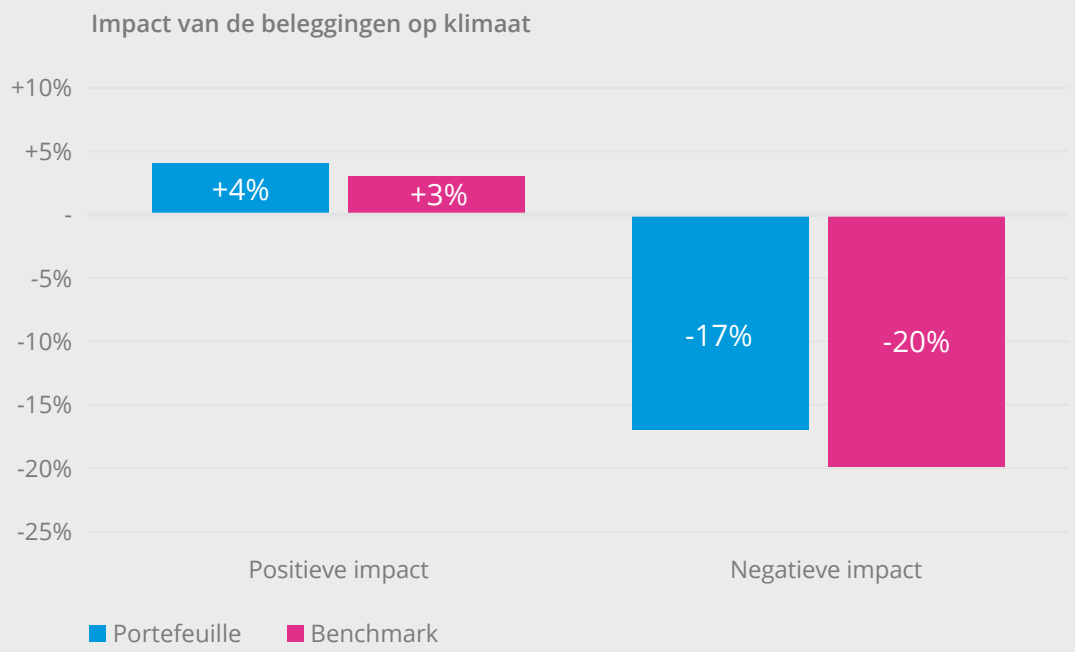

StiPP meet zowel de positieve als negatieve impact van haar beleggingen op klimaat. In bovenstaand voorbeeld draagt 4% van de investeringen in de portefeuille in positieve zin bij aan klimaat. Dat is iets beter dan 'de markt'. Ten aanzien van (beperking van) negatieve effecten, is te zien dat de portefeuille van StiPP ten opzichte van de markt circa 12% minder negatieve impact heeft (-17% versus -20% voor de benchmark)
— Bron: ISS, 2021

Specifiek voor de aandelenbeleggingen zijn er benchmarks opgezet met vergaande uitsluitingen en meer aandacht voor positieve en negatieve bijdragen in brede zin. Als gevolg van het hanteren van deze benchmarks die door de beheerders passief worden geïmplementeerd, wordt ook de CO_2-uitstoot gereduceerd.
Op kwartaalbasis wordt de SDG bijdrage gemonitord. Hierbij wordt er onder andere gekeken naar de positieve maar ook mogelijk negatieve SDG-impact van de liquide beleggingsportefeuille. Indien nodig kan dan worden bijgestuurd.

Beleggen in groene obligaties voor een positieve bijdrage aan het klimaat

Binnen de beleggingsportefeuille belegt StiPP in staatsobligaties van stabiele landen zoals Nederland, Duitsland en Frankrijk om toekomstige pensioenbetalingen met een hoge mate van zekerheid te kunnen betalen.
Het kapitaal dat deze landen aantrekken door obligaties uit te geven kunnen zij in principe voor alle doeleinden gebruiken. In het geval van een groene obligatie is de obligatie uitgegeven om kapitaal aan te trekken specifiek voor milieuprojecten, gericht op de reducering van de CO_2-uitstoot.

StiPP belegt in groene staatsobligaties binnen voornamelijk de staatsobligatiemandaten en streeft daarbij naar een allocatie van 20%. Deze obligaties worden gebruikt voor diverse milieuprojecten. Een aantal obligaties dient bijvoorbeeld ter financiering van de verduurzaming van vastgoed of groene energiewinning via windmolens of zonnepanelen. StiPP belegt per eind 2021 circa 110 miljoen in groene staatsobligaties. Dit is conform de streefnorm van 20% en ongeveer gelijk aan de allocatie van 2020.

Een positieve bijdrage aan het klimaat leveren door de vastgoedbeleggingen te verduurzamen

De categorie niet-beursgenoteerd vastgoed is een van de categorieën waar informatie over duurzaamheidsaspecten in steeds beter mate beschikbaar is. De vastgoedfondsen waar StiPP in belegt zijn duurzaamheidsindicatoren gaan meten, zoals broeikasgasuitstoot, afvalstoffen en watergebruik. Aanvullend gebruikt het fonds een maatstaf (GRESB) waardoor het fonds inzicht heeft in verschillende duurzaamheidsaspecten van het fonds en is een vergelijking mogelijk.

Vastgoedfonds	GRESB score	Broeikasgas uitstoot (ton kg)	Afval stoffen (ton kg)	Water gebruik (m^3)
Altera Vastgoed – Woningen	94	426231	5007	11943

Bron: GRESB, 2021

Aan de hand van deze informatie kunnen concrete doelen worden geformuleerd om klimaatneutraliteit te bereiken.

Positieve impact maken met hypotheekbeleggingen

StiPP vindt het belangrijk om ook met de hypotheken een positieve bijdrage te leveren aan het klimaat. Dit is echter een uitdaging omdat de hypotheekmarkt door de overheid sterk gereguleerd is en dientengevolge weinig ruimte laat voor hypotheekverstrekkers om op basis van ESG criteria te diversifiëren. Maar toch worden ook in deze beleggingscategorie duurzame initiatieven ontwikkeld.

Een positieve bijdrage aan de klimaatverandering wordt bijvoorbeeld gestimuleerd door het aanbieden van duurzaamheidsdepots. Met dit depot kan een consument maximaal € 25.000 of 6% van de woningwaarde (meer) lenen om de woning te verduurzamen. Voorbeelden hiervan zijn het aanbrengen van gevel- en dakisolatie, dubbel glas, HR-ketels, warmtepompen en/of zonnepanelen.

Hypotheekbeheerders meten de CO_2-uitstoot van de hypotheken per miljoen euro belegd vermogen evenals de energielabels van de woningen waaraan de hypotheken gekoppeld zijn. Op het moment dat meer kennis en ervaring opgedaan is met de metingen stelt het fonds concrete doelstellingen op. CO_2-informatie over de markt, waarop de beleggingen in relatieve zin gemeten kunnen worden, is bijvoorbeeld nog niet beschikbaar. In elk geval blijkt uit onderstaande grafiek dat de hypotheekportefeuille van StiPP gemiddeld beter scoort ten aanzien van energielables dan de Nederlandse markt als geheel.

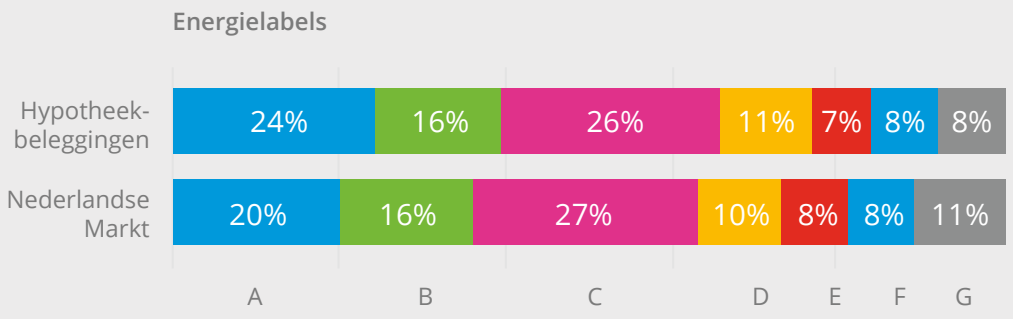

Bron: Aegon, ASR, 2021

Stimuleren van goede gezondheid & Welzijn

StiPP heeft de ambitie meer in (beursgenoteerde) bedrijven te beleggen die een bijdrage leveren aan SDG 3, Goede gezondheid & Welzijn. In 2021 heeft StiPP gewerkt aan het inzichtelijk maken van de impact die het maakt op deze SDG en is de beleggingsportefeuille meer gericht op een positieve bijdrage en zijn negatieve bijdragen vermeden.

In gesprek blijven met bedrijven om de focus op goede gezondheid & welzijn te stimuleren

Ook als het gaat om gezondheid & welzijn voert StiPP via de fiduciair en vermogensbeheerders gesprekken met bedrijven om in lijn met UNGP Principle 8 een goede gezondheid te stimuleren. Het afgelopen jaar is bijvoorbeeld de dialoog aangegaan met Ahold Delhaize.

Ahold Delhaize

Op dit moment werken bij supermarktbedrijf Ahold Delhaize ongeveer 380,000 mensen. Het ontbreken van een publiekelijk beschikbaar mensenrechtenbeleid, inclusief toeleveringsketens, was echter een punt van zorg. Daarom besloot Hermes EOS, een toonaangevende dienstverlener op het gebied van engagement services, in naam van Northern Trust met Ahold hierover in gesprek te gaan en haar oplossing te baseren op de UN Guiding Principles (UNGPs) for Business and Human Rights.

Naar aanleiding van deze gesprekken heeft het bedrijf een mensenrechtenrapport gepubliceerd waaruit blijkt dat het werkt om de meest in het oog springende problemen aan te pakken. Hermes EOS zal in toekomst gesprekken blijven voeren met Ahold Delhaize voor verdere implementatie en verbetering van het mensenrechtenbeleid.

— Bron: Northern Trust Asset Management EMEA Stewardship Report Q1 2021

Het voorkomen van een negatieve impact op de gezondheid van de mens

Roken brengt ernstige schade toe aan de gezondheid en daarom heeft StiPP besloten niet te willen beleggen in bedrijven die voor het merendeel van hun omzet betrokken zijn bij de productie, toelevering, distributie en/of verkoop van tabak en tabak gerelateerde producten. StiPP heeft geen beleggingen in ondernemingen die grotendeels inkomsten halen uit tabak.

UNGP Principle 8

Principe 8 staat voor eerlijk werk en economische groei. Dit gaat onder andere in op veilig en gezond werken, eerlijke betaling en inspraak. Toename van banen in opkomende landen en stijging van productiviteit zoals door technologische ondersteuning valt hier ook onder, net als het verminderen en op termijn beëindigen van kinderarbeid.

Positief bijdragen aan goede gezondheid & welzijn

StiPP meet de impact van bedrijven op gezondheid en welzijn. In onderstaande figuur is de impact van de beursgenoteerde beleggingen op SDG 3 (Goede gezondheid & welzijn) weergegeven. Te zien is dat de bijdrage van deze beleggingen behoorlijk uiteenloopt, van zeer negatief (een -10 score) tot zeer positief (+10 score).
De beleggingen scoren met een mediaan van +0,3 een hogere SDG 3 ten opzichte van vorig jaar (+0,2).
De verduurzamingsstappen die StiPP heeft gezet beginnen zichtbaar te worden in het resultaat, maar de score is nog relatief laag. Dit is deels omdat in de berekening tevens categorieën meegenomen zijn waarin StiPP nog stappen dient te zetten op het gebied van verduurzaming zoals bedrijfsobligaties en beursgenoteerd vastgoed. Dit onderschrijft het belang om nog verdere stappen te gaan zetten in de beleggingsportefeuille.

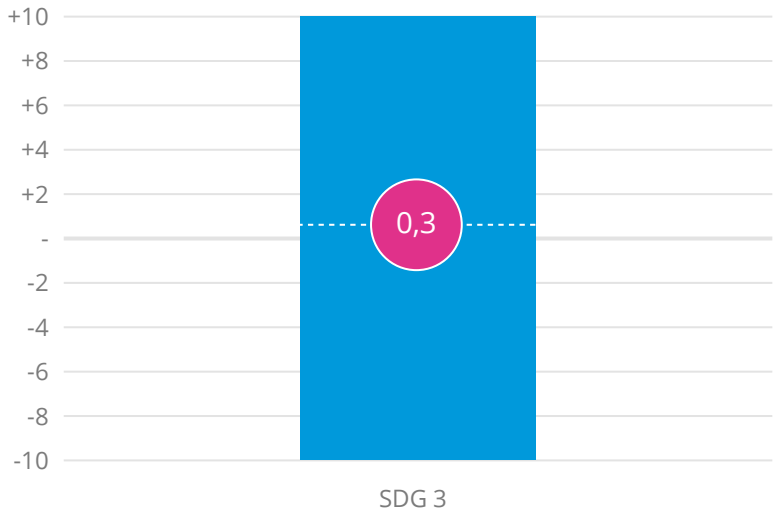

Bron: ISS, 2021

In onderstaand voorbeeld draagt 4% van de investeringen in de portefeuille van StiPP in positieve zin bij aan gezondheid en welzijn. Dat is iets minder dan de benchmark, deze laat een positieve contributie van 5% zien. Als we kijken naar de negatieve effecten, zien we dat de portefeuille van StiPP ongeveer de helft minder negatieve impact geeft vergeleken met de markt. Dit is vooral het gevolg van uitsluiting van tabak en controversiële wapens door StiPP.

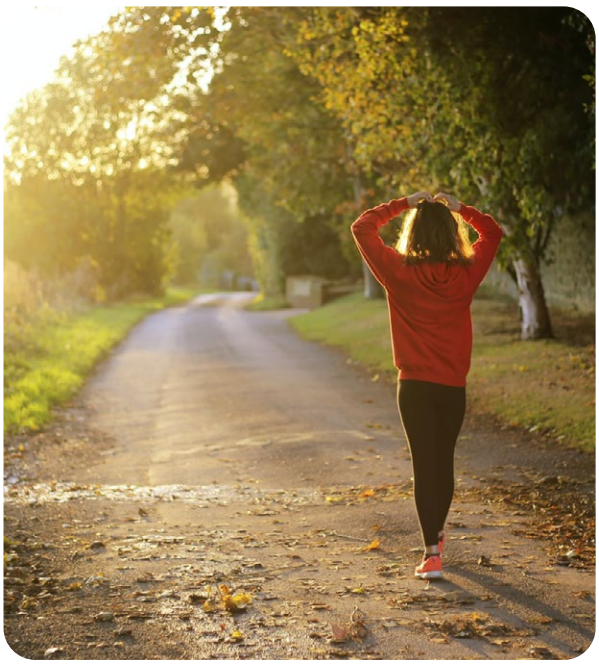

Impact van de beleggingen op gezondheid en welzijn

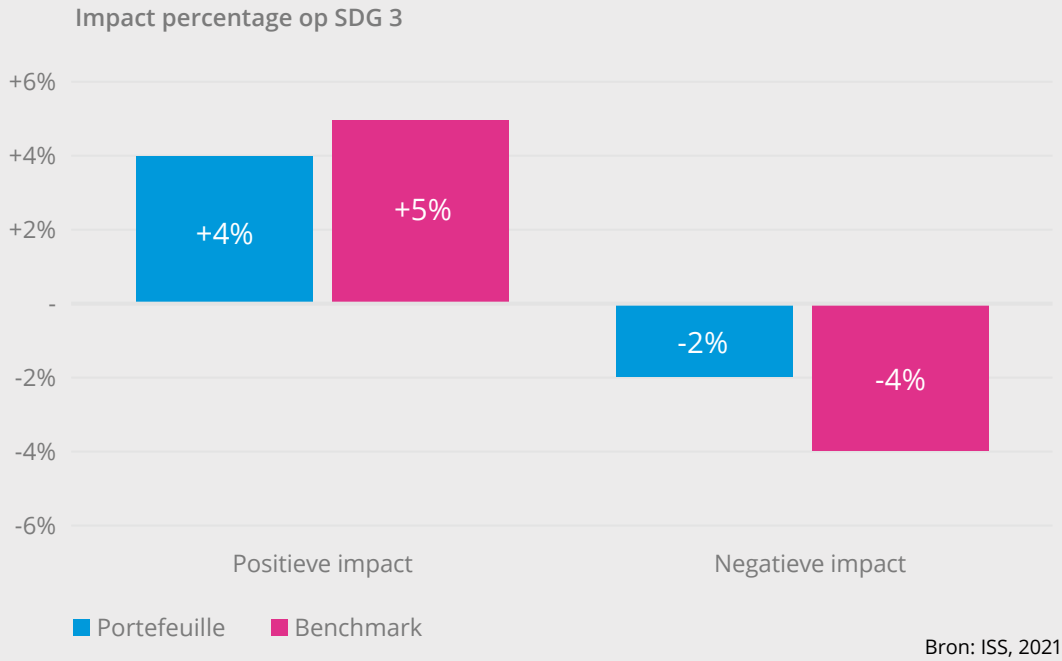

Bron: ISS, 2021

Inzicht en uitsluitingen om andere negatieve effecten te voorkomen

Het pensioenfonds wenst de negatieve impact van haar beleggingen op het milieu of de maatschappij of het risico op waardevermindering te vermijden of te voorkomen. Na een inventarisatie van de belangrijkste (potentiële) negatieve effecten op specifiek de thema's klimaat en gezondheid & welzijn richt het pensioenfonds zich ook op diverse andere maatschappelijke onderwerpen zoals landen en/of bedrijven op sanctielijsten, mensenrechten en arbeidsomstandigheden.

Wettelijke uitsluitingen van landen en/of ondernemingen

StiPP wil niet beleggen in ondernemingen of landen waarvoor een wettelijk besluit tot een handelsembargo door de Europese Unie (EU Sanctielijst) of de Verenigde Naties (VN Veiligheidsraad Sanctielijst) is afgegeven. Ook mag er niet belegd worden in ondernemingen die betrokken zijn bij de productie, toelevering, distributie of verkoop van controversiële wapens, zoals clusterbommen, landmijnen, nucleaire wapens en biologische en chemische wapens. In de gescreende beleggingen van het pensioenfonds zijn er dan ook geen ondernemingen opgenomen die worden gerelateerd aan controversiële wapens.

Het mijden van bedrijven die maatschappelijke normen ernstig overschrijden

StiPP is van mening dat bedrijven de verantwoordelijkheid hebben om met respect voor de maatschappij te ondernemen. Als een onderneming ernstige negatieve impact heeft veroorzaakt, kiest het pensioenfonds ervoor deze uit te sluiten van de beleggingen. Hiervoor wordt de UN Global Compact als maatstaf gebruikt. Ondernemingen die negatief scoren op deze maatstaf moeten doorgaans kosten maken om de schade te herstellen, ook door juridische claims.

UN Global Compact Principles-screening

StiPP bekijkt of een bedrijf betrokken is geweest bij een incident waarbij arbeids- of mensenrechten werden geschonden. Dit leidt tot een Pass, Fail of Watch List score. Een Fail betekent dat het bedrijf betrokken is bij controversiële zaken welke op grote schaal schade veroorzaken. Een Watch List score wordt toegekend wanneer het bedrijf betrokken is bij een controversiële zaak welke (nog) niet direct als schending van de Global Compact beoordeeld kan worden, bijvoorbeeld omdat een zaak nog onderwerp is van een gerechtelijke procedure.

Het fonds heeft geen beleggingen in ondernemingen die de Global Compact ernstig hebben overtreden.

De uiteindelijke lijst waar het pensioenfonds niet in wenst te beleggen, oftewel de uitsluitingenlijst, is gepubliceerd op de website. Bijlage V van dit jaarverslag bevat het overzicht per eind 2021.

Bijlage

Bijlage I: Overzicht dialoog vermogensbeheerders

Vermogens beheerder	Beleggings-categorie	Onder-schrijven van UNGP en OESO-richtlijnen	MVB-due diligence[5]	Stemmen en dialoog	Bieden van herstel en verhaal	Actie bij onvoldoende voortgang van de dialoog
Aegon	Nederlandse hypotheken	Ja, hebben zelf het IMVO-convenant voor verzekeraars ondertekend	Ja	Dialoog met hypotheek-nemers	Ja	nvt
ASR	Nederlandse hypotheken	Ja	Ja	Dialoog met hypotheek-nemers	Ja	nvt
BlackRock	Bedrijfs obligaties, liquiditeiten	Ja	Ja	Allebei	Ja	Uitsluiting en verkoop positie
Legal & General	Staats obligaties opkomende landen	Ja	Ja	Dialoog met obligatie uitgevers	Ja	Uitsluiting en verkoop positie
Northern Trust	Aandelen	Ja	Ja	Allebei	Ja	Uitsluiting en verkoop positie

5. Bron: Kempen, 2021. *In een due-diligenceonderzoek onderzoekt een beheerder de maatschappelijke aspecten van een beleggingsbeslissing, met speciale aandacht voor negatieve impacts.

Bijlage II: Stemgedrag in 2021[6]

Beleggingsfonds	Aantal	Percentage
NT Pacific Custom ESG Index Fund		
Aantal agendapunten om op te stemmen	8,638	
Aantal keer voor management gestemd	7826	91%
Aantal keer tegen management gestemd of onthouden van stemmen	812	9%
Northern Trust North America CUS ESG Index Fund		
Aantal agendapunten om op te stemmen	15,685	
Aantal keer voor management gestemd	14,641	93%
Aantal keer tegen management gestemd of onthouden van stemmen	1,044	7%
Northern Trust Emerging Markets Custom ESG Equity Fund		
Aantal agendapunten om op te stemmen	41,550	
Aantal keer voor management gestemd	36,263	87%
Aantal keer tegen management gestemd of onthouden van stemmen	5,287	13%
Northern Trust Developed Real Est Index Fund		
Aantal agendapunten om op te stemmen	7,274	
Aantal keer voor management gestemd	6,776	93%
Aantal keer tegen management gestemd of onthouden van stemmen	498	7%
NT CCF Europe Custom ESG Equity Index Fund[7]		
Aantal agendapunten om op te stemmen	16,004	
Aantal keer voor management gestemd	14,313	89%
Aantal keer tegen management gestemd of onthouden van stemmen	1,691	11%
Northern Trust. Value ESG E (no info)		
Aantal agendapunten om op te stemmen		
Aantal keer voor management gestemd		
Aantal keer tegen management gestemd of onthouden van stemmen		
Northern Trust Emerging Markets ESG Leaders Equity Index Fund		
Aantal agendapunten om op te stemmen	13,114	
Aantal keer voor management gestemd	11,052	84%
Aantal keer tegen management gestemd of onthouden van stemmen	2,062	16%
Northern Trust Europe Sustainable Select SDG Index Fund		
Aantal agendapunten om op te stemmen	5,829	
Aantal keer voor management gestemd	4,983	85%
Aantal keer tegen management gestemd of onthouden van stemmen	846	15%

6. Percentages kunnen door afronding niet optellen tot 100%.

7. Dit fonds is gedurende 2021 vervangen voor het NT Europe Sustainable Select SDG fonds

Meer informatie over uitvoering van het stembeleid en de dialoog die de vermogensbeheerders van het pensioenfonds voeren

Northern Trust:
https://www.northerntrust.com/united-kingdom/what-we-do/investment-management/stewardship/proxy-voting-policies

https://www.northerntrust.com/europe/about-us/corporate-social-responsibility

Op deze websites is het stembeleid gepubliceerd en is een kwartaalrapport en jaarverslag van de engagementmanager voor de beleggingsfondsen van Northern Trust, Hermes, te vinden.

Kempen:
https://www.kempen.com/nl/asset-management/responsible-investment

Bijlage III: Overzicht mandaten en beleggingsinstellingen per eind 2021

Beleggingscategorie	Mandaat en vermogensbeheerder / Beleggingsinstelling	Omvang (x 1000)	Percentage van portefeuille
Aandelen ontwikkeld	NT Pacific Custom ESG	90.421	3.9%
	NT Europe Sustainable Select SDG Index Fund	163.681	7.2%
	NT Europe Value ESG	140.091	6.1%
	NT NA Custom ESG	118.606	5.2%
	NT NA Value ESG	93.483	4.1%
Aandelen opkomend Wereld	NT Emerging Markets Custom ESG	135.543	5.9%
	NT Emerging Markets Leaders	177.416	7.8%
OG genoteerd Wereld	NT Developed Real Estate	127.449	5.6%
Niet-genoteerd OG	Altera vastgoed Woningen	65.959	2.9%
Hypothecaire leningen	Aegon Dutch Mortgage Fund	105.013	4.6%
	ASR NHG Fonds	27.767	1.2%
	ASR Non-NHG Fonds	51.707	2.3%
Bedrijfsobligaties	Kempen (Lux) Euro Sustainable Credit Fund	154.879	6.8%
	iShares ESG Screened Eur Corporate Bond Index Fund	155.603	6.8%
Hoogrentende landen	L&G ESG Emerging Markets Government Bond (Hard Currency) Index Fund	61.164	2.7%
	L&G ESG Emerging Markets Government Bond (Local Currency) Index Fund	62.731	2.8%
Geldmarkt middelen	BlackRock ICS Euro Liquid Environmentally Aware Fund	31.955	1.4%

Bijlage IV: Toelichting klimaatdata

Klimaatdata wordt verzameld voor de categorieën aandelen, bedrijfsobligaties en hoogrentende waarden via de dataprovider ISS ESG. Het proces is op hoofdlijnen als volgt:

1. Klimaatdata van ondernemingen wordt verzameld uit de jaarverslagen en andere publieke bronnen. In dit rapport wordt gebruik gemaakt van de jaarverslagen per eind 2020. Wereldwijd rapporteren ongeveer 3000 grote ondernemingen over hun emissie.
2. Alle data wordt gecontroleerd op betrouwbaarheid en wanneer nodig verwijderd.
3. Alle bedrijven worden gesorteerd naar hun emissieprofiel, zodat deze data kan worden gebruikt voor vergelijkbare bedrijven die niet rapporteren.
4. Een schatting wordt gemaakt voor de emissie van niet-rapporterende bedrijven. Uit historische data blijkt dat de accuraatheid verschilt per sector maar minder dan 30% afwijkt.
5. Emissie wordt toegekend aan de portefeuille op basis van eigenaarschap van de onderneming. Dus als het pensioenfonds 0,1% van een onderneming bezit krijgt het 0,1% van de emissie toegewezen.

De scope 3 emissies worden vastgesteld conform het GHG protocol. Omdat er nog onvoldoende bedrijven over rapporteren wordt per sector vastgesteld wat de emissie in de waardeketen is en aan het bedrijf toegekend. Scope 3 is dus niet geschikt om individuele bedrijven te beoordelen.

Alle afbeeldingen gebruikt in dit verslag zijn afkomstig van https://unsplash.com. Unsplash verleent een onherroepelijke, niet-exclusieve, wereldwijde auteursrechtlicentie om foto's van Unsplash kosteloos te downloaden, te kopiëren, te wijzigen, te distribueren, uit te voeren en te gebruiken zonder toestemming van of toeschrijving aan Unsplash of de fotograaf zelf.

Bijlage V: Uitsluitingen per eind 2021

Uitsluitingen van landen		
Afghanistan	Iran	Sudan
Wit-Rusland	Irak	Syrië
Burundi	Libanon	Venezuela
Centraal-Afrikaanse Republiek	Libië	Jemen
Dema. Republiek Congo	Mali	Zimbabwe
Ethiopië	Myanmar (Birma)	Rusland[8]
		Zuid-Sudan

Uitsluitingen van bedrijven		
Bedrijf	**Land**	**Reden van uitsluiting**
Anhui Great Wall Military Industry Co	China	Betrokken bij cluster munitie
Aryt Industries	Israël	Betrokken bij cluster munitie
Ashot - Ashkelon Industries	Israël	Betrokken bij cluster munitie
AVIBRAS INDUSTRIA AEROESPACIAL	Brazilië	Betrokken bij cluster munitie
Bharat Dynamics	India	Betrokken bij cluster munitie
Boeing Distribution Services	Verenigde Staten	Betrokken bij cluster munitie
BWX Technologies	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
China Aerospace Science And Technology Corporation	China	Betrokken bij cluster munitie
China North Industries Group Corporation	China	Betrokken bij cluster munitie
China North Industries Corporation	China	Betrokken bij cluster munitie
China Satellite Communications Co Ltd	China	Betrokken bij cluster munitie
China Spacesat	China	Betrokken bij cluster munitie
Elbit Systems	Israël	Betrokken bij cluster munitie
EMBRAER	Brazilië	Betrokken bij cluster munitie
Fluor Corporation	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
Hanwha Corp	Zuid-Korea	Betrokken bij cluster munitie
Hanwha Engineering & Construction	Zuid-Korea	Betrokken bij cluster munitie
Honeywell International	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
Huntington Ingalls Industries	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
Inner Mongolia North Heavy Industries Group	China	Betrokken bij cluster munitie
IMI Systems	Israël	Betrokken bij cluster munitie
Jacobs Engineering Group	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
Korea Aerospace Industries	Zuid-Korea	Betrokken bij cluster munitie
Larsen And Toubro Limited	India	Betrokken bij cluster munitie
Larsen & Toubro Infotech	India	Betrokken bij cluster munitie
L&T Finance	India	Betrokken bij cluster munitie
L&T Infrastructure	India	Betrokken bij cluster munitie
L&T Technology Services Ltd	India	Betrokken bij cluster munitie

8. Uitgesloten ten gevolg van inval Rusland in Oekraïne gedurende Q1 2022

Uitsluitingen van bedrijven		
Bedrijf	**Land**	**Reden van uitsluiting**
Leidos Holdings	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
LEIDOS, INC.	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
LIG Nex1 Co., Ltd.	Zuid-Korea	Betrokken bij cluster munitie
Lockheed Martin	Verenigde Staten	Betrokken bij cluster munitie
MINDTREE	India	Betrokken bij cluster munitie
Motovilikha Plants JSC	Rusland	Betrokken bij cluster munitie
Nabha Power	India	Betrokken bij cluster munitie
National Presto Industries	Verenigde Staten	Betrokken bij landmijnen
Northrop Grumman Corp.	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
NORTHROP GRUMMAN SYSTEMS CORPORATION	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
Poongsan	Zuid-Korea	Betrokken bij cluster munitie
Poongsan holdings	Zuid-Korea	Betrokken bij cluster munitie
Roketsan Roket Sanayi Ve Ticaret Anonim Sirketi	Turkije	Betrokken bij cluster munitie
The Boeing Company	Verenigde Staten	Betrokken bij cluster munitie
BAE SYSTEMS	Verenigd Koninkrijk	Betrokken bij wapenhandel met hoog-risico landen
ATLANTIA S.P.A.	Italië	Global compact schenders
Bayer Aktiengesellschaft	Duitsland	Global compact schenders
BHP GROUP LIMITED	Australië	Global compact schenders
BHP GROUP PLC	Verenigd Koninkrijk	Global compact schenders
CORECIVIC, INC.	Verenigde Staten	Global compact schenders
ENERGY TRANSFER LP	Verenigde Staten	Global compact schenders
FREEPORT-MCMORAN INC.	Verenigde Staten	Global compact schenders
GMK NORIL'SKIY NIKEL' PAO	Rusland	Global compact schenders
Grupo Mexico, Sociedad Anonima Bursatil de Capital Variable	Mexico	Global compact schenders
HARMONY GOLD MINING COMPANY LIMITED	Zuid-Afrika	Global compact schenders
OCP S.A.	Marokko	Global compact schenders
Petroleo Brasileiro S.A. (Petrobras)	Brazilië	Global compact schenders
PETROLEOS DEL PERU - PETROPERU S.A.	Peru	Global compact schenders
Petroleos Mexicanos	Mexico	Global compact schenders
PG&E CORPORATION	Verenigde Staten	Global compact schenders
PT Indonesia Asahan Aluminium (Persero)	Indonesië	Global compact schenders
ROYAL DUTCH SHELL PLC	Nederland	Global compact schenders
SEVERSTAL' PAO	Rusland	Global compact schenders
SOCIETE AURIFERE BARRICK	Canada	Global compact schenders
SOUTHERN COPPER CORPORATION	Verenigde Staten	Global compact schenders
THE BOEING COMPANY	Verenigde Staten	Global compact schenders
THE GEO GROUP, INC.	Verenigde Staten	Global compact schenders
TIGER BRANDS LIMITED	Zuid-Afrika	Global compact schenders
Tokyo Electric Power Company Holdings, Incorporated	Japan	Global compact schenders
VALE S.A.	Brazilië	Global compact schenders
WELLS FARGO & COMPANY	Verenigde Staten	Global compact schenders

Uitsluitingen van bedrijven		
Bedrijf	**Land**	**Reden van uitsluiting**
Zijin Mining Group Company Limited	China	Global compact schenders
A1 group	Verenigde Staten	Tabak
22ND CENTURY GROUP, INC.	Verenigde Staten	Tabak
7-ELEVEN MALAYSIA HOLDINGS BERHAD	Maleisië	Tabak
AL-EQBAL INVESTMENT COMPANY PLC	Jordanië	Tabak
Altria Group, Inc.	Verenigde Staten	Tabak
AMCON DISTRIBUTING COMPANY	Verenigde Staten	Tabak
Anhui Genuine New Materials Co Ltd	China	Tabak
B.A.T CAPITAL CORPORATION	Verenigde Staten	Tabak
B.A.T. INTERNATIONAL FINANCE P.L.C.	Verenigd Koninkrijk	Tabak
B.A.T. Netherlands Finance B.V.	Nederland	Tabak
BADECO ADRIA d.d. Sarajevo	Bosnië en Herzegovina	Tabak
BIZIM TOPTAN SATIS MAGAZALARI ANONIM SIRKETI	Turkije	Tabak
Bright Packaging Industry Bhd	Maleisië	Tabak
BRITISH AMERICAN TOBACCO (MALAYSIA) BERHAD	Maleisië	Tabak
British American Tobacco (Zambia) Plc	Zambia	Tabak
BRITISH AMERICAN TOBACCO BANGLADESH CO. LTD.	Bangladesh	Tabak
British American Tobacco Kenya plc	Kenia	Tabak
BRITISH AMERICAN TOBACCO P.L.C.	Verenigd Koninkrijk	Tabak
British American Tobacco Uganda	Oeganda	Tabak
British American Tobacco Zimbabwe (Holdings) Ltd	Zimbabwe	Tabak
Bulgartabac holding AD	Bulgarije	Tabak
Carreras Ltd	Jamaica	Tabak
Cat Loi JSC	Vietnam	Tabak
CEYLON TOBACCO COMPANY PLC	Sri Lanka	Tabak
China Boton Group Company Limited	China	Tabak
China Tobacco International HK Co Ltd	Hongkong	Tabak
Coka Duvanska Industrija ad Coka	Servië	Tabak
Compania de Distribucion Integral Logista Holdings, S.A.	Spanje	Tabak
CONG TY CO PHAN NGAN SON	Vietnam	Tabak
Duvanska industrija ad Bujanovac	Servië	Tabak
Eastern Company SAE	Egypte	Tabak
ESSENTRA PLC	Verenigd Koninkrijk	Tabak
EUROCASH SPOLKA AKCYJNA	Polen	Tabak
Fyolo Technology Corp	Verenigde Staten	Tabak
Globrands Group Ltd	Israël	Tabak
GODFREY PHILLIPS INDIA LIMITED	India	Tabak
Golden Tobacco Ltd	India	Tabak
Gotse Delchev Tabac AD	Bulgarije	Tabak
HEALTHIER CHOICES MANAGEMENT CORP.	Verenigde Staten	Tabak
Huabao Flavours & Fragrances Co Ltd	China	Tabak

Uitsluitingen van bedrijven		
Bedrijf	**Land**	**Reden van uitsluiting**
HUABAO INTERNATIONAL HOLDINGS LIMITED	Hongkong	Tabak
IMPERIAL BRANDS FINANCE PLC	Verenigd Koninkrijk	Tabak
IMPERIAL BRANDS PLC	Verenigd Koninkrijk	Tabak
Indonesian Tobacco Tbk PT	Indonesië	Tabak
ITC LIMITED	India	Tabak
JAPAN TOBACCO INC.	Japan	Tabak
Jerusalem Cigarette Co Ltd	Palestina	Tabak
Jordanian Duty Free Shops PSC	Jordanië	Tabak
JT International Financial Services B.V.	Nederland	Tabak
Karelia Tobacco Company Inc SA	Griekenland	Tabak
Khyber Tobacco Company Ltd	Pakistan	Tabak
KT&G Corporation	Zuid-Korea	Tabak
KUK-IL PAPER MFG CO.,LTD	Zuid-Korea	Tabak
McColl's Retail Group PLC	Verenigd Koninkrijk	Tabak
Miquel y Costas & Miquel, S.A.	Spanje	Tabak
MUDANJIANG HENGFENG PAPER CO., LTD	China	Tabak
NEW TOYO INTERNATIONAL HOLDINGS LTD	Singapore	Tabak
Nicotiana BT Holding AD	Bulgarije	Tabak
Nolato Aktiebolag	Zweden	Tabak
NTC Industries Ltd	India	Tabak
Old Holdco, Inc.	Verenigde Staten	Tabak
Pakistan Tobacco Company Ltd	Pakistan	Tabak
PHILIP MORRIS (PAKISTAN) LTD	Pakistan	Tabak
Philip Morris CR as	Tsjechië	Tabak
Philip Morris International Inc.	Verenigde Staten	Tabak
Philip Morris Operations a.d. Nis	Servië	Tabak
PT Bentoel International Investama Tbk	Indonesië	Tabak
PT Gudang Garam Tbk	Indonesië	Tabak
PT Hanjaya Mandala Sampoerna Tbk	Indonesië	Tabak
PT Wicaksana Overseas International Tbk	Indonesië	Tabak
Pyxus International	Verenigde Staten	Tabak
Reynolds American Inc.	Verenigde Staten	Tabak
RLX Technology Inc	China	Tabak
SCANDINAVIAN TOBACCO GROUP A/S	Denemarken	Tabak
SCHWEITZER-MAUDUIT INTERNATIONAL, INC.	Verenigde Staten	Tabak
SHANGHAI INDUSTRIAL HOLDINGS LIMITED	Hongkong	Tabak
SHEEN TAI HOLDINGS GROUP COMPANY LIMITED	Hongkong	Tabak
SHENZHEN JINJIA GROUP CO., LTD.	China	Tabak
Shumen Tabac AD	Bulgarije	Tabak
SILA HOLDING Plc	Bulgarije	Tabak
Sinnar Bidi Udyog Ltd	India	Tabak
Slantse Stara Zagora Tabak AD	Bulgarije	Tabak
Smokefree Innotec Inc	Verenigde Staten	Tabak
Smoore International Holdings Ltd	China	Tabak

Uitsluitingen van bedrijven		
Bedrijf	**Land**	**Reden van uitsluiting**
Societe Ivoirienne des Tabacs SA	Ivoorkust	Tabak
STG Global Finance B.V.	Denemarken	Tabak
Swedish Match AB	Zweden	Tabak
Taiwan FamilyMart Co Ltd	Taiwan	Tabak
Tanzania Cigarette Company Ltd	Tanzania	Tabak
THE WEST INDIAN TOBACCO COMPANY LIMITED	Trinidad en Tobago	Tabak
Tri Pack Films Ltd	Pakistan	Tabak
TSL Ltd	Zimbabwe	Tabak
TURNING POINT BRANDS, INC.	Verenigde Staten	Tabak
Tutunski Kombinat AD Prilep	Noord-Macedonië	Tabak
Union Investment Corporation PSC	Jordanië	Tabak
Union Tobacco and Cigarette Industries Company PSC	Jordanië	Tabak
UNIVERSAL CORPORATION	Verenigde Staten	Tabak
Vapor Group Inc	Verenigde Staten	Tabak
Vapor Hub International Inc	Verenigde Staten	Tabak
VECTOR GROUP LTD.	Verenigde Staten	Tabak
VPR Brands LP	Verenigde Staten	Tabak
VST INDUSTRIES LIMITED	India	Tabak
Wee-Cig International Corp	Verenigde Staten	Tabak
Wismilak Inti Makmur Tbk PT	Indonesië	Tabak
Yuri Gagarin AD	Bulgarije	Tabak
Athabasca Oil Corporation	Canada	Teerzand
Baytex Energy (LP) Ltd.	Canada	Teerzand
Baytex Energy Corp.	Canada	Teerzand
BlackPearl Resources, Inc.	Canada	Teerzand
Canadian Natural Resources Limited	Canada	Teerzand
Cenovus Energy Inc.	Canada	Teerzand
Ensign Drilling, Inc.	Canada	Teerzand
Harvest Operations Corp.	Canada	Teerzand
Husky Energy Inc.	Canada	Teerzand
Imperial Oil Limited	Canada	Teerzand
Inter Pipeline Ltd.	Canada	Teerzand
Japan Petroleum Exploration Co., Ltd.	Japan	Teerzand
MEG Energy Corp.	Canada	Teerzand
North American Construction Group Ltd.	Canada	Teerzand
PC Financial Partnership	Canada	Teerzand
Pengrowth Energy Corporation	Canada	Teerzand
Petroteq Energy, Inc.	Canada	Teerzand
Strata Power Corp.	Canada	Teerzand
Strathcona Resources Ltd.	Canada	Teerzand
Suncor Energy Inc.	Canada	Teerzand
Sunshine Oilsands Ltd.	Canada	Teerzand
TC Energy Corporation	Canada	Teerzand

Uitsluitingen van bedrijven		
Bedrijf	**Land**	**Reden van uitsluiting**
Trans Mountain Corp.	Canada	Teerzand
Wajax Corporation	Canada	Teerzand
African Rainbow Minerals Ltd.	Zuid Afrika	Kolen
China Coal Energy Company Limited	China	Kolen
China Shenhua Energy Company Limited	China	Kolen
Coal India Ltd.	India	Kolen
Exxaro Resources Ltd.	Zuid Afrika	Kolen
Guanghui Energy Co., Ltd.	China	Kolen
Huadian Power International Corp. Ltd.	China	Kolen
PT Adaro Energy Tbk	Indonesië	Kolen
PT United Tractors Tbk	Indonesië	Kolen
Shaanxi Coal Industry Co., Ltd.	China	Kolen
Shanxi Lu'An Environmental Energy Development Co., Ltd.	China	Kolen
South32 Ltd.	Australië	Kolen
Tebian Electric Apparatus Stock Co., Ltd.	China	Kolen
Washington H. Soul Pattinson and Company Limited	Australië	Kolen
Yankuang Energy Group Co., Ltd.	China	Kolen
Aboitiz Equity Ventures, Inc.	Filipijnen	Kolen
AC Energy Corp.	Filipijnen	Kolen
Alliant Energy Corporation	Verenigde Staten	Kolen
Ameren Corporation	Verenigde Staten	Kolen
American Electric Power Company, Inc.	Verenigde Staten	Kolen
CEZ as	Tsjechië	Kolen
China Longyuan Power Group Corp. Ltd.	China	Kolen
China Power International Development Limited	Hong Kong	Kolen
China Resources Power Holdings Co. Ltd.	Hong Kong	Kolen
Chubu Electric Power Co., Inc.	Japan	Kolen
CLP Holdings Ltd.	Hong Kong	Kolen
CMS Energy Corporation	Verenigde Staten	Kolen
DTE Energy Company	Verenigde Staten	Kolen
Duke Energy Corporation	Verenigde Staten	Kolen
Electricity Generating Public Co., Ltd.	Thailand	Kolen
Emera Incorporated	Canada	Kolen
ENGIE Brasil Energia SA	Brazilië	Kolen
Evergy, Inc.	Verenigde Staten	Kolen
FirstEnergy Corp.	Verenigde Staten	Kolen
GD Power Development Co., Ltd.	China	Kolen
Global Power Synergy PCL	Thailand	Kolen
HK Electric Investments & HK Electric Investments Ltd.	Kaaimaneilanden	Kolen
Huaneng Power International, Inc.	China	Kolen

Uitsluitingen van bedrijven		
Bedrijf	**Land**	**Reden van uitsluiting**
Inner Mongolia Junzheng Energy & Chemical Group Co., Ltd.	China	Kolen
Inter RAO UES PJSC	Rusland	Kolen
Korea Electric Power Corp.	Zuid Korea	Kolen
Metro Pacific Investments Corporation	Filipijnen	Kolen
NiSource Inc.	Verenigde Staten	Kolen
NRG Energy, Inc.	Verenigde Staten	Kolen
NTPC Limited	India	Kolen
Origin Energy Limited	Australië	Kolen
PGE Polska Grupa Energetyczna SA	Polen	Kolen
Power Assets Holdings Limited	Hong Kong	Kolen
PPL Corporation	Verenigde Staten	Kolen
Public Power Corp. SA	Griekenland	Kolen
Ratch Group Public Co. Ltd.	Thailand	Kolen
RWE AG	Duitsland	Kolen
SDIC Power Holdings Co., Ltd.	China	Kolen
Shanxi Coking Coal Energy Group Co., Ltd.	China	Kolen
Shenzhen Energy Group Co., Ltd.	China	Kolen
Taiwan Cement Corp.	Taiwan	Kolen
Tenaga Nasional Bhd.	Maleisië	Kolen
The AES Corporation	Verenigde Staten	Kolen
The Southern Company	Verenigde Staten	Kolen
The Tata Power Company Limited	India	Kolen
Vistra Corp.	Verenigde Staten	Kolen
WEC Energy Group, Inc.	Verenigde Staten	Kolen
Xcel Energy Inc.	Verenigde Staten	Kolen

Stichting Pensioenfonds voor Personeelsdiensten (StiPP)
Postbus 434
3700 AK Zeist
stippensioen.nl

22-12728 juli 2022